Mohli bychom po czexitu dál pracovat a žít v EU?

Jen na povolení: právo pracovat, studovat, léčit se a stárnout kdekoli v Unii bez úřadů patří občanům členských států a končí s členstvím.

Fronty na hranici a kamiony u Rozvadova rozebírá otázka Co nám dává Schengen? Tady jde o práva, která nejsou vidět na hranici, ale v životopisu, v indexu, v lékárně a na výplatní pásce. Většina z nich vznikla tak dávno, že je dnes bereme jako samozřejmost. Žádné z nich samozřejmé není; každé má paragraf, a ten paragraf platí jen pro občany Unie.

Práce bez povolení

Článek 45 Smlouvy o fungování EU zaručuje volný pohyb pracovníků: občan členského státu může vzít práci v kterémkoli jiném bez pracovního povolení, za stejných podmínek jako místní, a směrnice z roku 2004 mu dává právo tam s rodinou bydlet. Pro Čechy je to největší z tichých práv. V Německu bylo v říjnu 2025 pojištěně zaměstnáno 68 tisíc českých občanů; podle Eurostatu žilo k začátku roku 2024 v Německu 57 tisíc Čechů, v Rakousku 16 tisíc, na Slovensku 11 tisíc a v devatenácti vykazujících státech Unie přes 115 tisíc. Sedm zemí údaj neposílá, takže skutečný počet je vyšší.

Po odchodu by každý z nich spadl do režimu pro cizince ze třetích zemí: pracovní povolení podle pravidel hostitelského státu, obvykle vázané na konkrétní zaměstnavatele a kvalifikace. Britové to zažívají od 1. ledna 2021. Bez víza smějí v Schengenu strávit 90 dní v každých 180, práce se řídí národními předpisy každé země zvlášť. Vyjednávání o programu, který by mladým Britům a Evropanům umožnil pár let pracovat na druhé straně, běží od léta 2025 a v říjnu 2026 stále nebylo uzavřené. Co měla celá generace automaticky, se dnes pět let vyjednává pro věkovou skupinu.

Studium

Erasmus+ je program pro členské a přidružené státy. V roce 2024 přes něj vyjelo 34 308 Čechů, studentů, učňů, učitelů i mladých lidí mimo školu; od roku 1998 program napočítal 446 tisíc českých výjezdů. K tomu patří právo studovat na univerzitě v jiném státě za stejných podmínek jako místní, které plyne z rovného zacházení s občany Unie podle směrnice z roku 2004.

Británie z Erasmu po brexitu vypadla a nahradila ho vlastním programem. V prosinci 2025 se dohodla na návratu od roku 2027 jako přidružená země: za první rok zaplatí přibližně 570 milionů liber. Studenti dostanou stejný program jako dřív; země za něj platí znovu a o jeho pravidlech už nehlasuje.

Lékař na dovolené

Modrý evropský průkaz zdravotního pojištění, který má každý pojištěnec na zadní straně kartičky, dává nárok na lékařsky nezbytnou péči v kterémkoli státě Unie za stejných podmínek, jaké mají místní pojištěnci: zlomená noha v Alpách, zánět v Chorvatsku, dialýza na služební cestě. Opírá se o nařízení 883/2004 o koordinaci sociálního zabezpečení.

Británie si podobné krytí dokázala udržet: v obchodní dohodě s EU vyjednala vzájemnou nezbytnou péči a vydává vlastní kartu GHIC. Je to doklad, že se tato věc dá dohodnout; je to také doklad, že po odchodu je to věc dohody, ne práva.

Telefon, řidičák, diplom

Roaming za domácí ceny platí od 15. června 2017 a nařízení z roku 2022 ho zaručuje do poloviny roku 2032, ale jen v Unii a v EHP. Británie z režimu vypadla a tři ze čtyř velkých operátorů, EE, Vodafone a Three, během let 2021 a 2022 obnovily poplatky kolem dvou liber za den v EU.

Řidičské průkazy si státy Unie vzájemně uznávají na základě směrnice 2006/126; odborné kvalifikace od lékařů po instalatéry podle směrnice

2005/36, díky které český zdravotník nebo architekt nemusí v Německu skládat zkoušky znovu. Mimo Unii obojí závisí na dvoustranných dohodách, které někdo musí vyjednat pro každou profesi a každou zemi.

Důchod ze dvou zemí

Nařízení 883/2004 sčítá doby pojištění: kdo odpracoval dvanáct let v Česku a osm v Rakousku, dostane důchod z obou zemí a žádné odpracované roky mu nepropadnou. Není to okrajová věc. ČSSZ k prosinci 2025 vyplácela do zahraničí 115 631 důchodů, a opačným směrem tečou důchody Čechům, kteří část života odpracovali v Německu nebo v Rakousku. Po odchodu by koordinaci musela nahradit nová dohoda; Británie si ji vyjednala jako součást obchodní dohody s EU.

Co z toho plyne

Každé z těch práv si lze po odchodu vyjednat zpátky, a Británie to u několika z nich dokázala. Vyjednala si zdravotní péči, vrací se do Erasmu, dohaduje mobilitu mladých. Platí za ně znovu, čeká na ně roky a dostává užší verzi toho, co měla automaticky. Co nezískala zpátky, je to hlavní: právo svých občanů žít a pracovat kdekoli v Evropě bez ptaní.

Pro Čechy je ten rozdíl viditelný na jedné generaci. Dnešní třicátník mohl vzít práci v Mnichově, studovat ve Vídni a vrátit se s důchodovými roky v kapse, a nikoho se neptal. Czexit by tuto svobodu nezrušil zákonem; nahradil by ji razítky. A o razítkách pro Čechy by se rozhodovalo v Berlíně a ve Vídni, ne v Praze.

Všechny otázky →

ČASTÉ OTÁZKY

Kolik Čechů dnes žije a pracuje v jiných zemích EU?
Podle Eurostatu žilo k 1. lednu 2024 v ostatních členských státech přes 115 tisíc českých občanů, z toho 57 tisíc v Německu, 16 tisíc v Rakousku a 11 tisíc na Slovensku; sedm zemí údaj nehlásí, takže skutečné číslo je vyšší. V Německu bylo v říjnu 2025 pojištěně zaměstnáno 68 tisíc Čechů.

Mohli bychom po czexitu pracovat v Německu?
Jen s pracovním povolením podle německých pravidel, jako dnes Britové, Srbové nebo Ukrajinci. Právo vzít práci kdekoli v Unii bez povolení plyne z článku 45 Smlouvy o fungování EU a platí jen pro občany členských států. Británie ho ztratila 1. ledna 2021.

Co by se stalo s Erasmem?
Skončil by s členstvím. V roce 2024 vyjelo přes Erasmus+ 34 tisíc Čechů, od roku 1998 přes 446 tisíc. Británie z programu po brexitu vypadla a od roku 2027 se do něj vrací jako přidružená země za zhruba 570 milionů liber ročně – tedy se stejnými programy, jen draze a bez hlasu.

Platil by dál evropský průkaz zdravotního pojištění?
Ne automaticky. Modrý průkaz EHIC dává nárok na nezbytnou péči za místní podmínky ve všech státech EU a vychází z nařízení 883/2004. Británie si podobné krytí vyjednala v obchodní dohodě a vydává kartu GHIC; je to tedy věc dohody, kterou nikdo dopředu nezaručí.

A roaming, řidičák a důchod?
Roaming za domácí ceny platí od roku 2017 jen uvnitř EU a EHP a nařízení ho zajišťuje do roku 2032; britské EE, Vodafone a Three ho po brexitu zpoplatnily. Řidičské průkazy si státy EU uznávají ze směrnice. Důchod z let odpracovaných v cizině se sčítá podle nařízení 883/2004; ČSSZ dnes posílá do zahraničí 116 tisíc důchodů.

ZDROJE

- Eurostat: Population on 1 January by age group, sex and citizenship, migr_pop1ctz (2024) – čeští občané k 1. 1. 2024: Německo 56 812, Rakousko 15 868, Slovensko 10 638; součet 19 vykazujících států 115 494; sedm států údaj nehlásí
- Deutscher Bundestag: Drucksache 21/6247 – Beschäftigung nach Nationalität (6/2026) – data Bundesagentur für Arbeit: 68 106 pojištěně zaměstnaných českých občanů k 31. 10. 2025
- DZS: Výroční zpráva 2024 – 34 308 účastníků zahraničních výjezdů v programu Erasmus+ v roce 2024; DZS: Mozaika jaro 2025 – 446 200 českých účastníků 1998–2024
- EUR-Lex: Smlouva o fungování EU, článek 45 – volný pohyb pracovníků; EUR-Lex: Směrnice 2004/38/ES – právo občanů Unie pobývat v jiném členském státě
- EUR-Lex: Nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení – sčítání dob pojištění, nezbytná zdravotní péče při pobytu v jiném státě (EHIC)
- NHS: Apply for a free UK Global Health Insurance Card (GHIC) – britská náhrada EHIC po brexitu na základě obchodní dohody s EU; kryje nezbytnou péči
- European Commission: Roaming (7/2026) – bez příplatků od 15. 6. 2017 v EU a EHP; po brexitu se na Británii nevztahuje; EUR-Lex: Nařízení (EU) 2022/612 – platnost do 30. 6. 2032
- ISPreview: Three UK reintroduce EU roaming charges (9/2021) – Three 2 libry denně od května 2022; EE a Vodafone obnovily poplatky od roku 2022; gov.uk: Using your mobile in EU and EEA countries
- EUR-Lex: Směrnice 2005/36/ES o uznávání odborných kvalifikací EUR-Lex: Směrnice 2006/126/ES o řidičských průkazech – čl. 2: vzájemné uznávání průkazů
- ČSSZ: Ukazatele – prosinec 2025 – 115 631 důchodů vyplácených do ciziny k 31. 12. 2025 (podle adresy příjemce)
- gov.uk: France – entry requirements – Britové bez víza nejvýš 90 dní v každých 180 dnech; práce podle národních pravidel
- EUR-Lex: Rozhodnutí Rady (EU) 2025/1286 o zahájení jednání s UK o programu mobility mladých (6/2025) Senedd Research: What could a UK–EU youth experience scheme mean for Wales? (8/2026) – jednání k říjnu 2026 neuzavřena
- gov.uk: UK–EU deal unlocks Erasmus+ (12/2025) – návrat UK do Erasmu+ od roku 2027 za přibližně 570 mil. liber